

LBRIS

We know
books

ALBERTO EIGUER

SUFLETUL ASCUNS AL CASEI

Traducere din limba franceză
de **Gabriela Dumitru**

PPT
PSICOLOGIA
PENTRU
TOȚI

TREI

REDACTARE
 Manuela Sofia Nicolae

DESIGN ȘI ILUSTRĂȚIE COPERTĂ
 Andrei Gamarț

DIRECTOR PRODUCȚIE
 Cristian Claudiu Coban

DTP
 Ofelia Coșman

CORECTURĂ
 Irina Mușătoiu
 Dușa Udrea-Boborel

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
EIGUER, ALBERTO

Sufletul ascuns al casei / Alberto Eiguer ;
 trad. din lb. franceză de Gabriela Dumitru. —
 București : Editura Trei, 2022
 Conține bibliografie
 ISBN 978-606-40-1483-2

I. Dumitru, Gabriela (trad.)
 159.9

Titlul original: *L'inconscient de la maison - 3e édition*

Autor: Alberto Eiguer

Copyright © 2021 Dunod, Malakoff

Copyright © Editura Trei, 2022
 pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeu 1, C.P. 0490, București
 Tel.: +4 021 300 60 90;
 Fax: +4 0372 25 20 20
 e-mail: comenzi@edituratrei.ro
 www.edituratrei.ro

ISBN 978-606-40-1483-2

Cuprins

Prefață la ediția a treia	9
Prefață la ediția a doua	19
Introducere	23
Partea întâi	
Corpul casei	29
1. Conceptul de habitat interior	30
De la percepția corpului la reprezentarea lui	32
Introiectarea casei	38
Familie, gospodărie, casă	40
Contextul cercetării mele	42
Rezonanțe	45
Corpul și grupul, organizatorii casei	47
O piele psihică: între interior și exterior	49
Memoria	51
Distribuția camerelor și circulația între ele	54
Complicații	58
A numi și a acționa	60
Habitatul interior îndeplinește cinci funcții	67

2. Despre intimitatea familiei	72
Lărgirea câmpului considerat ca fiind psihic	76
Casa este locul privilegiat al intimității	83
Un teren alunecos	87
În inima practicii	88
Negarea familialului	91
Peretele despărțitor	93
Aproprierea	97
3. Obiecte și mobile	99
O, frumoasele obiecte!	102
A poseda, a dispune, a expune	104
De la magie la joacă	107
A pune în formă și în act	110
Partea a doua	
Amenajări și apropieri	113
4. Construirea casei, repararea și modificarea ei	114
Bucuria de a poseda	116
Promoțiile	118
Să pleci pentru a te stabili departe: o tendință	120
Îmblânzirea spațiului	122
Aura meșteșugarilor	124
5. A moșteni	126
A moșteni înseamnă a rețese legăturile de filiație	128
A moșteni înseamnă a transmite mai departe	130
Cum să te simți?	131
Sfârșitul travaliului	133
6. A se muta	136
Dependența nu este ceea ce credem	138

Provocările	141
Excesul și dezordinea	144
Zborul prafului	145
Fără obligații	147
Gustul noului	148

Partea a treia

Construirea legăturilor de familie	151
7. Pierderea locuinței	152
Marginalizații	152
A se repara	156
Rădăcini uscate	157
Regăsirea propriei case	165
8. Cicatrizarea rănilor filiației	168
Filiația și legătura filială, două concepte complementare	170
Copilul dat și găsit	173
Despre reconstrucția familiei după divorț	178
Deconstrucția-reconstruirea legăturilor conjugale și filiale	181
Homoparentalitate	189
Spre o filiație de proximitate?	192
9. Cuplul, îndrăgostirea și dezîndrăgostirea	194
Habitatul este cuplul?	198
Spre fericirea celor care se mută	199
Cuplu nou sau cuplu diferit	202
A fi la unison, utopie sau ideal?	203
10. Ordine și dezordine în casă	205
Casa bine ordonată	207
Dezordine localizată	211
Dezordinea bine temperată	220
Ce ar spune Descartes?	221

LIBRIS | We know books

Concluzii	223
Influențe	224
A locui împreună pentru a acționa împreună	226
Joaca	227
Bibliografie	229
Lista exemplelor clinice și fictive	235
Despre autor	237

CONCEPTUL DE HABITAT INTERIOR

[O casă] este mai mult decât un corp de locuință, ea este un corp de vise.

GASTON BACHELARD, *POETICA SPAȚIULUI*

Pentru început ar fi interesant să răspundem la aceste întrebări: Care sunt activitățile minții ce inspiră reprezentarea casei? Care sunt dinamicile inconștiente pe care le punem în joc pentru a o locui?

Răspunsurile sunt dispuse pe mai multe niveluri, deși o idee se evidențiază cu putere. În cazul fiecăruia dintre noi, imaginea pe care o avem despre corpul nostru este proiectată asupra habitatului. Acesta este amenajat, construit și modelat de respectiva imagine. Această idee, propusă de psihologie, se confirmă și în amenajarea spațiilor mai mari.

Conform cercetărilor în urbanism, orașele par să fi fost construite spontan după modelul corpului nostru și al funcțiilor sale, de parcă locuitorii

și-ar fi proiectat reprezentarea. Oferim drept exemplu orașul Paris cu cei „doi plămâni” reprezentați de Bois* de Boulogne și Bois de Vincennes. În mod similar, fiecare oraș are un centru „nevralgic”, o inimă în care ar trebui să se desfășoare activitățile decizionale care însuflețesc orașul. Analogia cu creierul poate fi susținută. Putem compara conexiunile nervoase și vasculare cu căile de circulație, a căror funcție este de a lega sectoare și de a facilita schimburile culturale, economice, aprovizionările etc. Cu toate acestea, căile de circulație vor separa, de asemenea, părțile orașului, așa cum Sena, de exemplu, îl separă în malul drept și malul stâng, ce diferă prin activitățile și spiritul lor, sau marile bulevarde, într-o parte centrală comercială și o parte exterioară, artizanală, sau Bulevardul Periferic. Acesta din urmă seamănă cu o piele. Dificultatea cu care ne confruntăm când traversăm pe jos axele menționate nu explică aceste diviziuni, dar, de fapt, aceste axe devin o instituție separatoare în mintea noastră. Mobilizează ele sentimentul de straniu atașat exteriorului și necunoscutului, care sunt departe? În anatomia noastră, așa funcționează nervii și vasele de sânge: ele „conectează”, „conduc” fie substanțe nutritive, fie un curent electric, în timp ce compartimentează mușchii și alte organe.

În interiorul casei, activitățile se desfășoară în același mod în locuri mai mult sau mai puțin specifice, acordându-se unor *funcții corporale* determinate: alimentație, excreție, odihnă, sexualitate,

* Pădure, în limba franceză. (N. red.)

somn. Există un sector de activități „diurne“ (pregătirea și luarea mesei, lectură, primirea oaspeților), partea cea mai apropiată de intrare, și un sector al celor mai intime activități de „noapte“ (dormitoare, băi, toalete), care este mai îndepărtat. Astfel, această distribuție servește la facilitarea, printre altele, a funcțiilor noastre corporale, fiind vitală pentru noi; în același timp, aceste funcții influențează amenajarea spațiilor prin modul în care le reprezintă psihologia noastră.

Casa trebuie să fie solidă pentru a ne putea conține, adică „dură“ și „etanșă și închisă la exterior“ pentru a ne asigura printr-un spațiu delimitant, care ne permite să ne simțim confortabil. Totodată, ea trebuie să fie „suplă“ și „deschisă“ pentru a ne ajuta să ne dezvoltăm activitățile în mod adecvat, fără a ne separa de lumea cu care comunicarea noastră rămâne esențială. Ne așteptăm ca domiciliul să ne fie la fel de util și o sursă de satisfacție ca și corpul nostru. Drept urmare, reproducem mai mult sau mai puțin „designul“ corpului nostru asupra habitatului; acolo recreăm conturul formelor noastre și fiziologia lui.

DE LA PERCEPȚIA CORPULUI LA REPREZENTAREA LUI

De reținut că nu avem o viziune perfectă asupra corpului nostru deoarece acesta este configurat în funcție de experiența noastră psihologică, de emoțiile noastre și de o serie organizată de reprezentări psihice, imaginea corpului. Paul Schilder,

neuropsihiatru și psihanalist de geniu, a fost cel care a teoretizat acest concept ca o formațiune în construcție, care reunește percepții, afecte, fantasme și gânduri despre corp și care are o funcție esențială în ideea în sine, în comportamente și în relațiile cu mediul. El pleacă de la ideea lui Freud (1923) conform căreia Eul psihic este înainte de toate un Eu corporal. Imaginea corpului susține ființa, îi dă putere, o siguranță și o încredere fără de care nicio experiență vitală nu ar fi posibilă. Schilder (1923) vorbește bine de construcție, adică despre o instanță care se clădește pe baza experiențelor venite din propriile senzații (tactile, vizuale, proprioceptive etc.) și în contact cu persoane apropiate, începând cu mama. Ideea cea mai apropiată de imaginea pe care o avem despre corpul nostru este poate cea a unui volum tridimensional, care circulă între alte spații, între alte corpuri. Prin imaginea corpului avem capacitatea de a nu ne ciocni cu alte obiecte din jurul nostru, despre care avem o noțiune destul de completă a volumului și a gradului de proximitate.

Nu este doar una sau o serie de percepții. Acestea sunt *reprezentări inconștiente*, care au sarcina de a ordona imaginea corpului, în parte datorită capacității lor de a se conecta într-un mod articulat. Reprezentarea inconștientă este una dintre expresiile pulsivității de la nivelul proceselor psihice, cealaltă fiind afectul. Pulsivitatea o animă, iar când spunem pulsivitate, spunem tensivitate, excitație, senzație voluptuoasă, plăcere dată de actul descărcării, precum orgasmul.

Să aruncăm o privire mai atentă asupra conceptului de reprezentare, pentru că vom reveni la

utilizările sale cu diferite ocazii. Printre altele, aceste utilizări au remodelat, adică au schimbat conceptul așa cum era el în forma sa inițială. Maniera modernă de a gândi despre reprezentare diferă de cea originală. Dar să o luăm pas cu pas.

Reprezentarea inconștientă se reunește cu reprezentările preconștiente și conștiente. Acestea sunt în mod obișnuit recunoscute de către psihologia clasică. Reprezentarea este evocarea unui fapt al realității exterioare sau a imaginii unei persoane, o percepție, pe scurt, dar pe care psihicul și-o însușește rapid, dându-i subiectului un sens și o culoare aparte. În toate cazurile, există o elaborare, adică un travaliu pe care l-am putea asocia sculptorului care fasonază lutul.

Reprezentarea este deci în primul rând o idee animată de o excitație, pulsiunea, care urmărește să găsească o satisfacție în lumea exterioară. Această excitație are un caracter sexual sau violent. Totuși, reprezentarea inconștientă este un ecou al reprezentării din exterior: o urmă a experienței cu faptul sau cu obiectul exterior. Această dublă amprentă – atât exterioară, cât și interioară –, este esențială. Altfel experiențele ne-ar lăsa indiferenți sau dimpotrivă, total nedumeriți. Adesea, într-un al doilea timp și printr-o interpretare care implică raționament deductiv, reprezentările sunt surprinse în adevăratul lor sens. Acesta este momentul în care ele pot speria, dezgusta etc. (experiență ulterioară). Deranjante, în opoziție cu conveniențele, aceste reprezentări sunt sortite să devină inconștiente prin efectul rulfării, fără a rămâne însă neutre, ele riscând să se

întoarce în sfera conștientului. Fiecare reprezentare își așteaptă momentul, adică satisfacerea dorinței sale, adesea printr-o reprezentare delegată. Aceasta din urmă, conștientă, ar avea misiunea dificilă de a oferi o satisfacție pulsiunii fără a scandaliza lumea. Nevroticul „se descurcă“ destul de prost, perversul nu are nicio reținere în a-și îndeplini dorința inconștientului, iar poetul iese din joc într-o manieră mai elegantă.

Tot ceea ce poate fi reprezentat în inconștient este așadar produsul complex al forțelor divergente, deși este esențială prezența excitației, plăcute sau neplăcute.

Ceea ce îi permite copilului să avanseze este distanțarea de celălalt, de mamă, de tată. Astfel, este împins să-i reproducă în psihicul lui. La origine, reprezentarea este o percepție, vederea obiectului, mirosul său, vocea lui, apoi a percepția absenței lui. Atunci bebelușul halucinează obiectul, vede o realitate inexistentă.

În măsura în care reprezentarea se construiește pe termen lung în absența obiectului și cu scopul de a calma angoasa pierderii acestuia, reprezentarea poartă în ea proiectul întâlnirii obiectului pierdut, cu alte cuvinte, *dorința* de a regăsi satisfacția lângă acesta. Sau un alt obiect, pentru că, între timp, procesele psihice intervenite după pierderea obiectului pentru a duce la reprezentarea lui au făcut posibilă atenuarea nevoilor subiectului, care va putea să-și amâne satisfacerea și să o negocieze: dorința poate fi transferată asupra altcuiva, altul decât obiectul original.

În același timp, este foarte probabil ca bebelușul să experimenteze părțile corpului său ca fiind detașate de el, ca și cum nu i-ar aparține și fiind de aceeași natură cu lucrurile din jurul lui. Mai târziu și odată cu maturizarea sinelui, își integrează părțile, descoperind că sunt *una* cu el.

Reprezentările referitoare la imaginea corpului suferă același destin ca și celelalte reprezentări. Poate datorită faptului că ne iubim corpul și avem nevoie de el, ne oferim o a percepție mai indulgentă a reprezentărilor sale. În tot cazul, reprezentările imaginii corpului sunt, prin natura lor, exemplul capacității reprezentărilor de a se uni între ele. Este un ansamblu care funcționează ca un întreg, părțile având sens doar prin relațiile care există între ele. Fiecare nouă achiziție a psihismului le supradetermină pe cele vechi, până în punctul în care originea pulsională se șterge în favoarea experienței cu alte persoane; cu alte cuvinte, imaginea pe care acestea din urmă ne-o transmit despre corpul nostru, prin felul în care este privit, ținut și manevrat, atât prin cuvinte, cât și prin tandrețe, ne este de folos. Construcția imaginii corpului suferă astfel remanieri constante și cunoaște progrese; la aceasta contribuie maturizarea funcțiilor psihice, experiența noastră de viață, cunoștințele noastre, afirmarea personalității noastre.

Dar imaginea corpului nu este doar un ansamblu de reprezentări, este și o cunoaștere. În acest sens, psihicul are o capacitate de recunoaștere a raporturilor geometrice ale spațiului. Avem în minte un „mic geograf” care ne ghidează, ne orientează și ne permite să localizăm și să identificăm locurile, formele, volumele

lor: ne sfătuiește, mai exact, asupra probabilității de a ne simți confortabil în interiorul locurilor, ne îndrumă către posibilitatea de a ne ghemui într-un fotoliu, de a trece de o ușă fără să ne lovim capul, de a aprecia dacă mărimea unui pulover ni se va potrivi, dacă terenul este ferm și solid sau instabil etc. Ochiul hrănește constant percepțiile care vor fi procesate una după alta de psihic, dar la aceasta contribuie și celelalte simțuri, deoarece orbii au aceleași capacități. Această cunoaștere se numește *somatognozie*; deteriorarea sa, cel mai adesea de origine neurologică, poate duce la dispariția ei, la *asomatognozie*.

În toate cazurile, ne cunoaștem corpul prin intensitatea voluptuoasă și emoțională pe care ne face să o trăim. Iar forțele care instituie imaginea corpului sunt două la număr.

Să le specificăm:

- 1) Anumite părți ale corpului sunt locul unei excitații plăcute, chiar voluptuoase, acestea sunt *zonele erogene*. Freud spunea că orice organ ar putea deveni astfel, cu toate că de obicei ne referim în acest sens la mucoase și la sfinctere, buzele și gura, anusul, uretra, organele genitale. De ce în principal aceste zone? Fiind zone foarte inervate, sunt foarte sensibile la atingere. În același timp, pentru că îndeplinesc funcții vitale, hrană, excreție, procreare. Această excitație caută o alta, o întâlnire și un loc unde să se exprime, se revarsă dând plăcere, iar aceasta și chiar și în cazul particular în care se adresează subiectului însuși, ca și în autoerotism. Este corpul erogen.

2) Interiorul corpului, de obicei îndepărtat de percepțiile externe (tactile, vizuale, auditive...), este, de asemenea, străbătut de forțe masive, mult mai obscure și mai tulburătoare, mergând până la frica de anihilare. Uneori exaltante, duse către o experiență de fuziune cu universul: aceasta este trăirea arhaică. Aceasta din urmă ajută subiectul, dacă reușește să se desprindă de ea, să își facă o idee mai coerentă asupra spațiilor și volumelor interne.

Pornind de la aceste forțe de bază, mintea umană, mereu curioasă, va aduce în joc alte două producții în căutarea ei de restaurare: simbolizarea și imaginația. Imaginea corpului va câștiga astfel semnificație, experiență și amploare: nu este reflexia exactă a anatomiei, ci a ceea ce ne imaginăm că este, adică ne conține angoasele, speranțele, dorințele noastre. Este și semnul comemorativ al obiectelor în contact cu care sentimentele noastre și-au găsit alinare și împlinire.

Pe scurt, imaginea corpului reprezintă ceva mai mult decât cea a „clădirii”. Aceasta este imaginea pe care o *proiectăm* pe casă.

INTROIECTAREA CASEI

Până acum am vorbit despre proiectarea imaginii corpului în spațiul casei, acum voi vorbi despre procesul invers, de ceea ce se trăiește din exterior spre interior, de *introiecție*. Așa cum reprezentarea corpului este proiectată pe casă, fiecare individ își

reprezintă propria casă. Cu alte cuvinte, are o imagine internă a spațiului în care trăiește. Îl asociază cu ușurință cu corpul său. Este o reprezentare atât conștientă, cât și inconștientă. Dreaptă, casa transmite noțiunea de statură, de verticalitate, de poziție în picioare; va fi liniștitoare în soliditatea sa.

Inconștientul și spațiul de locuit sunt astfel în continuă interfuncționare. Produsele inconștientului sunt o dovadă în acest sens. Ca în vise, de exemplu, unde casa reprezintă corpul visătorului și părțile sale. Mai exact, acoperișul și podul, în imaginile onirice, simbolizează capul sau aspirația către un ideal. Dacă forma acoperișului este ascuțită, pătrunzătoare, aceasta traduce faptul că visătorul dorește să-și domine intelectual părinții, în special pe tatăl său. *Pivnița* poate evoca suburbiile psihicului, străfundurile arhaice temute și enigmatice, unde se înrădăcinează Eul. „Ființa obscură a casei” o numește G. Bachelard (*op.cit.*, p. 49). Ferestrele — ochii; ușa — gura.

Pentru abordarea psihanalitică, centrul vital al casei este, fără îndoială, dormitorul părinților, din care radiază toate celelalte investiții. Pe scurt, avem o reprezentare corporală a spațiului în care trăim.

În paralel, această dimensiune corporală a reprezentării se dublează cu o dimensiune grupală, cea a familiei, a fiecăruia dintre membrii acesteia și a interacțiunilor dintre ei, inclusiv coeziunea, istoria, proiectele sale. Casa este o reflectare a ceea ce suntem, în termeni de indivizi, nu izolați, ci grupați într-un tot alcătuit din locuitorii săi. Este un model de funcționare în care omul reproduce ceea ce trăiește